KOHTUJURISTI ETTEPANEK
JULIANE KOKOTT
esitatud 2. septembril 2010[1]

I. Sissejuhatus

1. Käesolev eelotsusetaotlus puudutab nõukogu 28. mai 2001. aasta määruse (EÜ) nr 1206/2001 liikmesriikide kohtute vahelise koostöö kohta tõendite kogumisel tsiviil- ja kaubandusasjades tõlgendamist.[2] Sisuliselt on asi küsimuses, kas taotluse saanud kohus võib seada tunnistaja ülekuulamise tingimuseks tunnistajale makstava hüvitise tasumise taotluse esitanud kohtu poolt. Kõigepealt tuleb siiski välja selgitada, kas taotlus on vastuvõetav, kuna eelotsusetaotluse esitanud kohtul võis eelotsusetaotluse esitamise ajal eelotsusetaotluse esitamise õigus puududa.

1 – Algkeel: saksa.

2 – EÜT L 174, lk 1; ELT eriväljaanne 19/04, lk 121 (edaspidi „määrus nr 1206/2001"). Ühendkuningriik ja Iirimaa on Euroopa Liidu lepingule ja Euroopa Ühenduse asutamislepingule lisatud Ühendkuningriigi ja Iirimaa seisukohta käsitleva protokolli artikli 3 kohaselt teatanud, et soovivad selle määruse vastuvõtmisel ja rakendamisel osaleda (määruse nr 1206/2001 põhjendus 21).

II. Õiguslik raamistik

A. *Liidu õigus*

2. Määruse nr 1206/2001 põhjendus 16 sätestab:

„Taotluse rahuldamine vastavalt artiklile 10 ei tohiks kaasa tuua maksude või kulude tasumise nõuet. Kui taotluse saanud kohus tasumist siiski nõuab, ei peaks ekspertidele ja tõlkidele makstud tasusid ning artikli 10 lõigete 3 ja 4 kohaldamisega seotud kulusid tasuma kõnealune kohus. Sellisel juhul peab taotlev kohus võtma vajalikud meetmed viivitamatu tasumise tagamiseks. Kui on vajalik eksperdi hinnang, võib taotluse saanud kohus nõuda taotlevalt kohtult enne taotluse rahuldamist kulude katmiseks piisava tagatise esitamist või ettemaksu tasumist."

3. Määruse artikkel 10, mis sisaldab üldsätteid taotluse rahuldamise kohta, näeb ette:

„1. Taotluse saanud kohus rahuldab taotluse viivitamata ja hiljemalt 90 päeva jooksul alates taotluse vastuvõtmisest.

2. Taotluse saanud kohus rahuldab taotluse vastavalt oma liikmesriigi õigusaktidele.

[...]."

4. Määruse artikkel 14 on sõnastatud järgmiselt:

„1. Isiku ülekuulamise taotlust ei rahuldata, kui asjaomane isik apelleerib õigusele tunnistuse andmisest keelduda või tunnistuste andmise keelule

a) taotluse saanud kohtu liikmesriigi õigusaktide alusel; või

b) taotleva kohtu liikmesriigi õigusaktide alusel ja kui selline õigus on täpsustatud taotluses või selle on taotluse saanud kohtu nõudmisel kinnitanud taotlev kohus.

2. Lisaks lõikes 1 sätestatud põhjustele võib taotluse rahuldamisest keelduda ainult juhul, kui

[...]

d) artikli 18 lõike 3 kohaselt nõutav tagatis ei ole esitatud või ettemaks tasutud 60 päeva jooksul alates hetkest, kui taotluse saanud kohus sellist tagatist või ettemaksu nõudis.

[...]"

5. Määruse artikkel 18 on sõnastatud järgmiselt:

„1. Taotluse rahuldamine vastavalt artiklile 10 ei too kaasa maksude või kulude tasumise nõuet.

2. Kui taotluse saanud kohus seda siiski nõuab, tagab taotlev kohus järgmiste kulude viivitamatu tasumise:

– ekspertidele ja tõlkidele makstud tasud ja

– artikli 10 lõigete 3 ja 4 kohaldamisel tekkinud kulud.

Poolte kohustusi neid tasusid või kulusid tasuda reguleerivad taotleva kohtu liikmesriigi õigusaktid.

3. Kui on vajalik eksperdi hinnang, võib taotluse saanud kohus nõuda enne taotluse rahuldamist taotlevalt kohtult nõutavate kulude katmiseks piisava tagatise esitamist või ettemaksu tasumist. Kõikidel muudel juhtudel ei või tagatise esitamist või ettemaksu tasumist seada taotluse rahuldamise tingimuseks.

Tagatise esitavad või ettemaksu tasuvad pooled, kui see on ette nähtud taotleva kohtu liikmesriigi õigusaktidega."

B. *Rahvusvahelised lepingud*

6. 18. märtsi 1970. aasta Haagi konventsioon kaubandus- või tsiviilasjades välismaal tõendite kogumise kohta (edaspidi „1970. aasta Haagi konventsioon") ei kehtinud kõigis Euroopa Liidu liikmesriikides. Määrus nr 1206/2001 pidi looma kõikidele liikmesriikidele [3] siduva korra, mis asendab selles osas 1970. aasta Haagi konventsiooni, millele osutab ka määruse põhjendus 6.

7. 1970. aasta Haagi konventsiooni artikkel 14 sätestab:

„Õigusabitaotluse täitmisega seotud makse või kulusid ei hüvitata.

Taotluse saanud riigil on õigus nõuda taotluse esitanud riigilt ekspertidele ja tõlkidele makstud tasu ning taotleva riigi poolt artikli 9 lõike 2 kohaselt taotletud erimenetluse rakendamisest tulenevate kulude hüvitamist.

Kui taotluse saanud asutus ei saa taotlust täita põhjusel, et tema riigi õiguse alusel on pooled ise kohustatud tõendeid koguma, määrab ta pärast taotluse esitanud asutuselt nõusoleku saamist selleks sobiva isiku. Nõusolekut taotledes teeb õigusabitaotluse saanud asutus teatavaks sellisest täitmisest tulenevad ligikaudsed kulud. Nõusoleku andmisega kohustub taotlev asutus hüvitama tekkivad kulud. Nõusolekut andmata ei ole taotleval asutusel kulude hüvitamise kohustust."

3 – Välja arvatud Taani, vt määruse artikli 1 lõige 3.

8. 1970. aasta Haagi konventsiooni artikkel 26 sätestab:

„Osalisriik võib oma põhiseaduses sätestatule tuginedes nõuda, et taotluse esitanud riik tasub õigusabitaotluse täitmisel tekkinud kulud, mis on seotud kohtukutse kättetoimetamisega, üle kuulatud isikutele hüvitise maksmisega ja tõendite kogumise kohta protokolli koostamisega.

Kui riik on esitanud lõikes 1 nimetatud nõude, võivad teised osalisriigid nõuda sellelt riigilt samasuguste kulude tasumist."

III. Asjaolud ja eelotsuse küsimus

9. Eelotsusetaotluse aluseks on Artur Weryński ja Mediatel 4B spółka z o. o. vaheline kohtuvaidlus konkurentsikeeldu puudutava lepingu alusel tasumisele kuuluva kahjutasu asjas. Nimetatud menetluse raames taotles Poola Sąd Rejonowy dla Warszawy Śródmieścia (edaspidi „eelotsusetaotluse esitanud kohus") 6. jaanuaril 2009 Iiri Dublin Metropolitan District Court'ilt määruse nr 1206/2001 alusel tunnistaja ülekuulamist. Ent taotluse saanud kohus seadis tunnistaja ülekuulamise tingimuseks Iiri õiguse kohaselt tunnistajale hüvitatavate kulude katteks 40 euro suuruse ettemaksu tasumise ning esitas 12. jaanuari 2009. aasta kirjas Poola kohtule nimetatud summa tasumise nõude.

10. Eelotsusetaotluse esitanud kohus peatas 17. juuli 2009. aasta määrusega menetluse ja esitas Euroopa Kohtule järgmise eelotsuse küsimuse:

Kas nõukogu määruse (EÜ) nr 1206/2001 liikmesriikide kohtute vahelise koostöö kohta tõendite kogumisel tsiviil- ja kaubandusasjades alusel on taotluse saanud kohtul õigus nõuda taotlevalt kohtult ettemaksu ülekuulatud tunnistajale tasumisele kuuluva hüvitise maksmiseks või makstud hüvitise tasumist, või tuleb tal see hüvitis maksta oma rahalistest vahenditest?

11. Euroopa Kohtu menetluses esitasid kirjalikud ja suulised märkused Iirimaa ja Poola valitsus ning komisjon. Lisaks osalesid kirjalikus menetluses Saksamaa, Soome ja Tšehhi valitsus.

IV. Õiguslik hinnang

A. *Eelotsusetaotluse vastuvõetavus*

12. Esmalt tuleb välja selgitada, kas eelotsusetaotlus on vastuvõetav.

1. Euroopa Kohtu pädevus

13. Eelotsusetaotlus puudutab määrust nr 1206/2001, mis võeti vastu EÜ artikli 61 punkti c ja EÜ artikli 67 lõike 1 alusel, mis kuuluvad EÜ asutamislepingu kolmanda osa IV jaotisse (viisa-, varjupaiga-, sisserände- ja muu isikute vaba liikumisega, sealhulgas õigusalase koostööga tsiviilasjades seotud poliitika). EÜ artikli 68 lõike 1 kohaselt on nimetatud jaotisel põhinevate õigusaktide suhtes eelotsusetaotluse esitamise õigus ainult liikmesriikide kohtutel, kelle otsuste peale ei saa siseriikliku õiguse järgi edasi kaevata. Lissaboni lepingu jõustumisega on artikkel 68 muutunud kehtetuks, millest tulenevalt eelotsusetaotluse esitamise õiguse kõnealune piirang praegu enam ei kehti. [4]

14. Eelotsusetaotlus saabus Euroopa Kohtusse enne Lissaboni lepingu jõustumist 23. juulil 2009. Nimetatud kuupäeval kehtinud EÜ artikli 68 kohaselt tuleks seega välja selgitada, kas eelotsusetaotluse esitanud kohtu puhul on tegemist viimase astme kohtuga.

15. Sąd Rejonowy dla Warszawy Śródmieścia (rajoonikohus) on esimese astme kohus, kelle otsuste peale saab esitada apellatsioonkaebuse Sąd Okręgowy'le (piirkondlik kohus). Viimase astme kohtuks liigitamine põhineb siiski EÜ artikli 68 lõike 1 ning samuti EÜ artikli 234 kolmanda lõigu raames konkreetsel lähenemisviisil: ka alama astme kohtud, kelle tehtud otsuste peale ei saa konkreetses

4 – Lissaboni lepingu üleminekusätteid käsitleva protokolli nr 36 artikli 10 lõike 1 kohaselt jäävad enne Lissaboni lepingu jõustumist politseikoostöö ja kriminaalasjades tehtava õigusalase koostöö valdkonnas vastuvõetud liidu õigusaktide puhul Euroopa Liidu Kohtu piiratud volitused üleminekumeetmena samaks. Vastavalt artikli 10 lõikele 3 kaotab lõikes 1 osutatud üleminekumeede igal juhul kehtivuse viie aasta pärast alates Lissaboni lepingu jõustumist. Seetõttu võib käesolevas asjas arutatav küsimus eelotsusetaotluse esitamise õiguse piirangu tagantjärele kadumise kohta üles kerkida ka tulevikus.

menetluses edasi kaevata, on nimetatud normi tähenduses viimase astme kohtud. [5]

16. Nagu märkisin juba oma ettepanekus kohtuasjas Tedesco, tuleb lisaks sellele just seoses määrusega nr 1206/2001 silmas pidada, et faktiliste asjaolude tuvastamine on üldjuhul alama astme kohtute ja mitte viimase astme kohtu ülesanne. [6] Et võimaldada määruse nr 1206/2001 tõlgendamist Euroopa Kohtus, ei või seetõttu viimase astme kohtu mõistet EÜ artikli 68 lõike 1 tähenduses tõlgendada liiga kitsalt. Eelkõige ei tohi eelotsusetaotluse esitamise õigust omistada ainult kõrgeima astme kohtutele.

17. Poola valitsus märkis, et Poola õiguses puudub võimalus kaevata edasi eelotsusetaotluse esitanud kohtu otsuse peale, mis on tehtud tunnistajate ülekuulamisega seotud kulude kandmise kohta.

18. Samas ei muuda igasuguse menetlustoimingu tegemine otsusega, mille peale ei saa edasi kaevata, kohut veel viimase astme kohtuks EÜ artikli 68 lõike 1 tähenduses. Vaheotsus, mis ei kuulu edasikaebamisele, peab pigem lõpetama iseseisva menetluse või menetluse etapi ja eelotsuse küsimus peab puudutama nimelt seda menetlust või menetluse etappi. [7]

19. On küsitav, kas eelotsusetaotluse esitanud kohtu asjaomased määrused tunnistajate ülekuulamise või sellega seoses kantavate kulude kohta, mis on vaatluse all käesolevas asjas, vastavad nimetatud iseseisva menetluse etapi kriteeriumile.

20. Küsimuse, kas eelotsusetaotluse esitanud kohut tuleb pidada viimase astme kohtuks, kellel oli eelotsusetaotluse esitamise õigus seega juba EÜ artikli 68 lõike 1 kohaselt, võib siiski kõrvale jätta. Seda seetõttu, et alates Lissaboni lepingu jõustumisest muutus eelotsusetaotlus vähemasti tagasiulatuvalt vastuvõetavaks.

21. Lissaboni lepinguga langes ära eelotsusetaotluse esitamise õiguse EÜ artikli 68 lõikes 1 sätestatud piirang, ilma et seda oleks millegagi asendatud. Eelotsusetaotluse suhtes, mis puudutab viisa-, varjupaiga-, sisserände- ja

5 – Vt minu 18. juuli 2007. aasta ettepanek kohtuasjas C-175/06: Tedesco (EKL 2007, lk I-7929, ettepaneku punkt 21 jj); 25. juuni 2009. aasta otsus kohtuasjas C-14/08: Roda Golf & Beach Resort (EKL 2009, lk I-5439, punkt 29) ja kohtujurist Ruiz-Jarabo 5. märtsi 2009. aasta ettepanek viimati nimetatud kohtuasjas (ettepaneku punkt 28 jj).

6 – Vt minu eespool 5. joonealuses märkuses viidatud ettepanek kohtuasjas Tedesco, ettepaneku punkt 22.

7 – Vt minu eespool 5. joonealuses märkuses viidatud ettepanek kohtuasjas Tedesco, ettepaneku punkt 26.

muud isikute vaba liikumisega seotud poliitikat käsitlevate õigusaktide tõlgendamist ja seega ka määruse nr 1206/2001 tõlgendamist, kohaldatakse nüüd ELTL artikli 267 üldsätted eelotsusetaotluse esitamise kohta. Seetõttu on alama astme kohtutel ka selles valdkonnas eelotsusetaotluse esitamise õigus.

22. Kuigi Lissaboni leping jõustus alles pärast eelotsusetaotluse saabumist Euroopa Kohtusse, on Euroopa Liidu toimimise lepingu reguleeriv süsteem *ratione temporis* kohaldatav ka käesolevale taotlusele. Eelotsusetaotluse esitamise õiguse küsimuse puhul ei peaks nimelt otsustav olema mitte eelotsusetaotluse saabumise aeg, vaid eelotsusetaotluse osas otsuse tegemise aeg.

23. Väljakujunenud kohtupraktika kohaselt kohaldatakse menetlusnorme nende jõustumise hetkel kõikide pooleliolevate vaidluste suhtes, samal ajal kui materiaalõigusnorme üldjuhul enne nende jõustumist tekkinud olukorra suhtes ei kohaldata.[8] Siiski võib jääda lahtiseks, kas seda kohtupraktikat saab üle kanda siseriiklike kohtute eelotsusetaotluse esitamise õigust reguleerivatele sätetele. Seda seetõttu, et EÜ artiklis 68 sätestatud eelotsusetaotluse esitamise õiguse algse piirangu mõttest ja eesmärgist tuleneb, et algselt vastuvõetamatut taotlust tuleb tagantjärele käsitada vastuvõetavana. Piirangu eesmärk oli esiteks kaitsta Euroopa Kohut võimaliku piiramatu arvu eelotsusetaotlustega ülekoormamise eest.[9] Teiseks oli tarvis ära hoida, et alama astme kohtute eelotsusetaotlused tekitavad siseriiklikes menetlustes põhjendamatuid viivitusi.

24. Eelotsusetaotluse esitamise õiguse piirangu kehtetuks tunnistamine Lissaboni lepinguga tõendab, et liikmesriigid ei näe neid ohtusid enam ja tahavad vastupidi anda kõikidele kohtutele sarnaselt muude eelotsusemenetluse juhtudega ka EÜ asutamislepingu IV jaotisega reguleeritud valdkondades toimuvate menetluste puhul võimaluse esitada eelotsusetaotlus. Et vältida viivitusi selle valdkonna kiireloomuliste kohtuasjade puhul, võeti 2008. aastal lõpuks kasutusele uus kiirmenetlus.[10] Selline hinnangu muutumine toetab seisukohta, et enne lepingu jõustumist saabunud eelotsusetaotlus, mille kohta pole veel otsust tehtud, tuleb lugeda vastuvõetavaks.

8 – Vt muu hulgas 9. märtsi 2006. aasta otsus kohtuasjas C-293/04: Beemsterboer Coldstore Services (EKL 2006, lk I-2263, punkt 21) ja 28. juuni 2007. aasta otsus kohtuasjas C-467/05: Dell'Orto (EKL 2007, lk I-5557, punktid 48 ja 49).

9 – Vt selle kohta ka eespool 5. joonealuses märkuses viidatud kohtujurist Ruiz-Jarabo ettepanek kohtuasjas Roda Golf & Beach Resort, ettepaneku punkt 22 jj.

10 – Nõukogu 20. detsembri 2007. aasta otsus, millega muudetakse protokolli Euroopa Kohtu põhikirja kohta; Euroopa Kohtu kodukorra muudatused, mille Euroopa Kohus võttis vastu 15. jaanuaril 2008 (ELT L 24, 29.1.2008, lk 39).

25. Ka otstarbekuse aspekt ja menetlusökonoomia põhimõte räägivad selle kasuks, et alama astme kohtute eelotsusetaotlused, mis saabusid Euroopa Kohtusse üleminekuajal vahetult enne Lissaboni lepingu jõustumist ja mida arutatakse Euroopa Kohtus alles pärast Lissaboni lepingu jõustumist, tuleb lugeda vastuvõetavaks. Taotluste vastuvõetamatuse tõttu tagasilükkamine viiks lõpuks selleni, et vahepeal eelotsusetaotluse esitamise õiguse saanud kohus esitab sama eelotsuse küsimuse veel kord, [11] millega kaasneb märkimisväärne täiendav halduskulu ja menetluse asjatu pikenemine põhikohtuasjas.

26. Järelikult on eelotsusetaotluse esitanud kohtul õigus esitada eelotsusetaotlus.

2. Eelotsuse küsimuse asjakohasus

27. Järgnevalt tuleb kontrollida, kas eelotsusetaotluse esitanud kohtu esitatud küsimused on asjakohased.

28. Vastavalt EÜ artiklit 234 puudutavale väljakujunenud kohtupraktikale, mis kehtib ka ELTL artikli 267 puhul, on Euroopa Kohtu ja siseriiklike kohtute koostöö raames üksnes kohtuasja menetleval ja selle lahendamise eest vastutaval siseriiklikul kohtul õigus kohtuasja eripära arvesse võttes hinnata nii eelotsuse vajalikkust asjas otsuse langetamiseks kui ka Euroopa Kohtule esitatavate küsimuste asjakohasust. Kui esitatud küsimused puudutavad liidu õiguse tõlgendamist, on Euroopa Kohus põhimõtteliselt kohustatud neile vastama, [12] ning seega tuleb eeldada, et siseriiklike kohtute esitatud eelotsuse küsimused on asjakohased. [13]

29. Eelotsuse küsimustele vastamast võib keelduda vaid erandjuhtudel, kui on ilmne, et neis küsimustes osutatud liidu õiguse sätete taotletud tõlgendusel ei ole mingit seost põhikohtuasja asjaolude või esemega või kui kõnealune probleem on hüpoteetilist laadi või kui Euroopa Kohtule ei ole teada eelotsuse küsimusele tarviliku vastuse andmiseks vajalikud faktilised ja õiguslikud asjaolud. Muudel

11 – Sellega oli tegemist kohtuasjas Martinez, milles Euroopa Kohus tunnistas 20. novembril 2009 – seega enne Lissaboni lepingu jõustumist – tehtud määruses (kohtuasi C-278/09, EKL 2009, lk I-11099) EÜ artiklis 68 sätestatud eelotsusetaotluse esitamise õiguse piirangu tõttu enda pädevuse puudumist. Eelotsusetaotluse esitanud kohus esitas eelotsusetaotluse 6. aprillil 2010 uuesti (kohtuasi C-161/10).

12 – Vt muu hulgas 15. detsembri 2005. aasta otsus kohtuasjas C-415/93: Bosman (EKL 1995, lk I-4921, punkt 59) ja 13. juuli 2006. aasta otsus liidetud kohtuasjades C-295/04–C-298/04: Manfredi jt (EKL 2006, lk I-6619, punkt 26).

13 – 16. juuni 2005. aasta otsus kohtuasjas C-105/03: Pupino (EKL 2005, lk I-5285, punkt 30); 9. oktoobri 2008. aasta otsus kohtuasjas C-404/07: Katz (EKL 2008, lk I-7607, punkt 31) ja 22. aprilli 2010. aasta otsus kohtuasjas C-82/09: Dimos Agios Nikolaos (EKL 2010, lk I-3649, punkt 15).

juhtudel on Euroopa Kohus põhimõtteliselt kohustatud õigusaktide tõlgendamist puudutavatele eelotsuse küsimustele vastama. [14]

30. Eelotsusetaotluse esitanud kohus soovib oma eelotsuse küsimusega teada, kas taotluse saanud kohtul, seega Iiri Metropolitan District Court'il on õigus nõuda üle kuulatud tunnistajale makstava hüvitise katteks ettemaksu või makstud hüvitise tasumist, või on taotluse saanud kohus pigem kohustatud need kulud ise kandma.

31. Selle sõnastuse kohaselt puudutab eelotsuse küsimus üksnes taotluse saanud kohtu tegevust ja kohustusi. Seetõttu ei oleks vastusel otsest seost eelotsusetaotluse esitanud kohtuga. Kui kahtlused on seotud taotluse saanud kohtu kohustustega, siis oleks selle kohtu ülesanne taotleda Euroopa Kohtult määruse nr 1206/2001 tõlgendamist. Küsimuse sõnastuse range järgimise korral oleks küsimus seega eelotsusetaotluse esitanud kohtu poolt lahendatava õigusvaidluse seisukohast asjakohatu.

32. Eelotsusetaotluse esitanud kohtu jaoks on asi tegelikult siiski küsimuses, kuivõrd on ta ise kohustatud tasuma sellist ettemaksu või hüvitama kulusid. Seega ei ole tegemist mitte ainult teise kohtu õiguste ja kohustuste kohta esitatud küsimusega. Pigem on taotluse saanud kohtu õigused ja kohustused, mis on eelotsuse küsimuse ese, otseses vastavuses taotleva kohtu õiguste ja kohustustega. Seetõttu pean otstarbekaks sõnastada eelotsuse küsimus ümber nii, et sellega soovitakse teada, kas taotlev kohus on kohustatud maksma taotluse saanud kohtule ettemaksu või hüvitama tema kulud tagantjärele.

33. Ka eelotsuse küsimuse sellise ümbersõnastamise puhul kerkib siiski küsimus määruse nr 1206/2001 tõlgendamise asjakohasuse kohta selles konkreetses kohtuasjas. Tunnistajatega seotud kulude võimalik hüvitamise kohustus puudutab iseenesest ainult taotluse saanud kohtu ja taotleva kohtu vahelist suhet. See ei avalda otsest mõju põhikohtuasja lahendamisele, mille ese on kahju hüvitamise nõue.

34. Ka komisjon on juhtinud tähelepanu sellele, et eelotsuse küsimus näib esmapilgul vastuvõetamatu, kuna see puudutab ainult kohtutevahelist koostööd ja seega eelotsusetaotluse esitanud kohtu haldustegevust ning mitte õigusemõistmisega seotud tegevust.

35. Kuivõrd on tegemist küsimusega, kas taotlev kohus on selleks, et taotluse saanud kohus tunnistaja üle kuulaks, kohustatud tasuma tunnistajale makstava hüvitise katteks ettemaksu, tuleb siiski nõustuda selle

14 – Vt muu hulgas eespool 12. joonealuses märkuses viidatud kohtuotsus Bosman, punkt 61, ja 10. jaanuari 2006. aasta otsus kohtuasjas C-344/04: IATA ja ELFAA (EKL 2006, lk I-403, punkt 24).

küsimuse asjakohasusega. Kui taotluse saanud Iiri kohus seab tunnistaja ülekuulamise tingimuseks ettemaksu tasumise, jääb taotluse esitanud Poola kohtule lõpuks vaid võimalus tõendite kogumisest loobuda või tasuda kulude katteks ettemaks, milleks ta määruse nr 1206/2001 kohaselt ei pruugi kohustatud olla. Kui kohus ettemaksu ei tasu ja tunnistaja jääb seetõttu üle kuulamata, võib see põhikohtuasjas sisulise otsuse tegemist otseselt mõjutada. Kohus võib näiteks – teiste tõendite puudumise tõttu – teha tõendamiskoormise osas otsuse selle poole kahjuks, kes oli nimetanud välisriigis asuva tunnistaja.

36. Raskem on hinnata tunnistajaga seotud kulude *tagantjärele* hüvitamise küsimuse asjakohasust. Kujunenud asjaoludel on taotluse saanud kohus tunnistaja üle kuulanud, taotlev kohus saab põhikohtuasjas otsuse tegemisel tunnistaja ülekuulamisele tugineda. Kulude hüvitamise küsimus kerkib aga ikkagi põhikohtuasjas kohtukulude üle otsustamisel, nii et see küsimus ei ole vähemasti põhikohtuasjas otsuse tegemise seisukohast ilmselgelt tähtsusetu. Pealegi tuleb veel kord meenutada, et enamik küsimusi tõendite kogumist käsitleva määruse nr 1206/2001 tõlgendamise kohta puudutavad põhikohtuasja üksnes kaudselt. Kui küsimuse asjakohasusele esitada liiga suuri nõudeid, siis oleks määruse tõlgendamine eelotsusetaotluse esitamise teel paljudel juhtudel tõkestatud.

37. Euroopa Kohtus toimunud istungil jäi selgusetuks, kas eelotsusetaotluse esitanud kohus on tunnistajale makstava hüvitise, mida nõudis Iiri kohus, juba tasunud. Eelotsusetaotluse esitanud kohus ei ole selle kohta andmeid esitanud. Ka pärast tasumist [15] ei oleks eelotsuse küsimus siiski ilmselgelt tähtsusetu. Kui tasumine peaks olema määrusega nr 1206/2001 vastuolus, tekiks taotlevale kohtule küsimus, kas tasutud summasid on võimalik tagasi nõuda. Peale selle oleks kohtukulude üle otsustamisel endiselt oluline taotluse saanud kohtu esitatud kulude hüvitamise nõude õiguspärasus.

38. Minu arvates on küsimus seetõttu nii taotleva kohtu ettemaksu tegemise kui ka kulude tagantjärele hüvitamise kohustust silmas pidades asjakohane ja seega vastuvõetav.

15 – Pärast kohtuistungit osutasid Iirimaa ja Poola valitsus oma kirjalikes märkustes sellele, et eelotsusetaotluse esitanud kohus on tunnistajale makstava hüvitise katteks teinud 40 euro suuruse ettemaksu.

B. *Eelotsuse küsimus*

39. Poola kohus soovib oma eelotsuse küsimusega sisuliselt teada, kas ta on kohustatud kandma taotluse saanud kohtu poolt üle kuulatud tunnistajale makstava hüvitise kulud, olgu siis ettemaksu või kulude tagantjärele hüvitamise näol.

40. Kõigepealt tuleb tõdeda, et vastavalt määruse nr 1206/2001 artikli 1 lõikele 1 kuulub käesolev asi selle määruse kohaldamisalasse. Seda seetõttu, et liikmesriigi kohus palub tsiviilasjas teise liikmesriigi pädeval kohtul tõendeid koguda. Tunnistaja ülekuulamine taotluse esemena on sõnaselgelt nimetatud artikli 4 lõike 1 punktis e.

41. Määruse artikli 10 lõike 2 kohaselt rahuldab taotluse saanud kohus taotluse vastavalt oma liikmesriigi õigusaktidele. Iiri õiguse järgi on tunnistaja kohustatud kohtusse ilmuma ainult siis, kui seeläbi tekkivad kulud (näiteks sõidukulud) talle eelnevalt hüvitatakse. Kõik menetlusosalised on üksmeelel selles, et tunnistajal on õigus hüvitisele ja selle maksmisest ei või keelduda. Ebaselge on ainult see, kas hüvitise peab maksma taotlev kohus.

1. Tunnistajale makstava hüvitise katteks tasutav ettemaks

42. Järgnevalt tuleb kõigepealt selgeks teha küsimus, kas taotlevat kohut saab selleks, et taotluse saanud kohus tunnistaja üle kuulaks, kohustada tasuma taotluse saanud kohtule tunnistajale makstava hüvitise katteks ettemaksu, teisisõnu, kas taotluse saanud kohus võib keelduda tunnistaja ülekuulamisest seni, kuni taotlev kohus on tasunud ettemaksu tunnistajale makstava hüvitise katteks.

43. Iirimaa valitsus on arvamusel, et kuna taotluse rahuldamine toimub Iiri õiguse alusel, siis on määrusega kooskõlas seada tunnistaja ülekuulamise tingimuseks tunnistajale makstava hüvitise katteks ettemaksu tasumine taotleva kohtu poolt. Iiri õiguse kohaselt on tunnistaja nimelt kohustatud ütlusi andma vaid siis, kui tema kulud on talle eelnevalt hüvitatud.

44. Taotluse tagasilükkamise põhjused on sätestatud määruse nr 1206/2001 artiklis 14. Selle artikli lõige 1 käsitleb taotluse rahuldamisest keeldumist, juhul kui asjaomasel isikul on õigus tunnistuse andmisest keelduda või kui tema suhtes kehtib tunnistuste andmise keeld. Lõikes 2 on märgitud muud põhjused, mille alusel võib taotluse rahuldamisest keelduda. Punktis d on sätestatud juhtum, mil ei ole esitatud artikli 18 lõike 3 kohaselt nõutavat tagatist või tasutud sama lõike kohaselt nõutavat ettemaksu. Nimetatud sätte

kohaselt võib ettemaksu nõuda eksperdi hinnangu andmisega seotud kulude katteks. Ettemaksu nõudmist tunnistaja ülekuulamiseks ei ole selles ette nähtud.

2. Tunnistajale makstud hüvitise tasumine

45. Seada taotluse rahuldamise tingimuseks tunnistajale makstava hüvitise tasumine ei ole seetõttu määruse artikliga 14 vastuolus üksnes siis, kui selles artiklis sisalduv keeldumise põhjuste loetelu ei ole ammendav, vaid üksnes näitlik. Sätte niisuguse tõlgendamise vastu räägib aga juba artikli 14 lõike 2 sõnastus. Selles on öeldud, et lisaks lõikes 1 sätestatud põhjustele „võib taotluse rahuldamisest keelduda *ainult* juhul, kui [...]". [16] Lõpuks rõhutatakse ka määruse põhjenduses 11, et määruse tõhususe tagamiseks tuleks tõendite kogumise taotluse rahuldamisest keeldumise võimalus rangelt piiritleda erandolukordadega. Sellest järeldub, et artiklis 14 sätestatud taotluse rahuldamisest keeldumise põhjuste loetelu on ammendav.

46. Seega ei ole taotluse saanud kohtul õigust seada tunnistaja ülekuulamise tingimuseks ettemaksu tasumine tunnistajale makstava hüvitise katteks. Taotlev kohus ei ole seega kohustatud niisugust ettemaksu tasuma.

47. Järgnevalt tuleb kontrollida, kas taotluse saanud kohus võib nõuda, et taotlev kohus tasub tunnistajale makstud hüvitise tagantjärele.

48. Määruse artikli 18 lõige 1 sätestab, et taotluse rahuldamine ei too kaasa maksude või kulude tasumise nõuet. Seega on määrav, kas tunnistajatele makstavaid hüvitisi saab liigitada maksudeks või kuludeks selle sätte tähenduses.

49. Taotluse saanud kohus ja Iirimaa valitsus juhivad tähelepanu sellele, et määruse artikli 10 lõike 2 kohaselt rahuldab taotluse saanud kohus taotluse vastavalt oma liikmesriigi õigusaktidele. Iiri õiguse kohaselt on tunnistajad kohustatud ilmuma kohtusse ütluste andmiseks vaid siis, kui nende kulud on neile eelnevalt hüvitatud. Hüvitise maksmiseks ei

16 – Kohtujuristi kursiiv.

ole pädev kohus, vaid tunnistaja nimetanud pool. Seejuures ei ole tegemist kohtukuludega ning nende maksmine ei ole kohtu pädevuses. See on vastavuses Iiri tsiviilmenetluse võistleva olemusega.

50. Iirimaa valitsuse arvates puudutab määruse nr 1206/2001 artikli 18 lõige 1 üksnes halduskulusid, seega selliseid kulusid, mille kohus nõuab sisse oma tegevuse eest. Tunnistajatega seotud kulud ei kuulu nende hulka, sest nende puhul on tegemist kuludega, mida vähemasti Iiri õiguse kohaselt peavad kandma pooled ning mis ei ole halduskulud. Kuna tunnistajatega seotud kulud ei kuulu algusest peale artikli 18 lõike 1 kohaldamisalasse, siis ei ole tunnistajatega seotud kulude sissenõudmine taotluse saanud kohtu poolt määrusega nr 1206/2001 vastuolus. Need kulud peab kandma kas taotlev kohus või põhikohtuasja pool.

51. Kõigepealt tuleb selgitada, et kulude mõiste tuleb liidu õiguses määratleda autonoomselt ning see ei saa sõltuda selle kvalifitseerimisest asjaomase siseriikliku õiguse alusel. Kui kulude küsimus sõltuks siseriiklikust kulude mõistest, oleks see vastuolus määruse mõtte ja eesmärgiga rahuldada tõendite kogumise taotlus kiiresti ja lihtsalt.

52. Minu hinnangul kuuluvad määruse nr 1206/2001 artikli 18 lõike 1 tähenduses maksude või kulude mõiste alla ka hüvitised, mis makstakse taotluse saanud kohtu poolt üle kuulatud tunnistajale.

53. Seda seisukohta toetab esiteks sõnastus. Artikli 18 lõige 1 nimetab „makse" ja „kulusid". „Maksude" all tuleb mõista summasid, mida nõuab kohus oma tegevuse eest, seega Iirimaa valitsuse viidatud institutsionaalseid kulutusi, seevastu „kulude" all tuleb mõista selliseid summasid, mille kohus kulutab oma menetluse käigus kolmandate isikute, näiteks ekspertide või tunnistajate peale. Ka teised keeleversioonid ei anna alust väita, et artikli 18 lõige 1 ei hõlma tunnistajatele makstavaid hüvitisi,[17] sest ka neid saab liigitada kasutatud mõistete alla.

54. Iirimaa valitsuse arusaama vastu räägib ka süstemaatiline tõlgendamine. Kui artikli 18 lõige 1 puudutaks tõepoolest vaid institutsionaalseid kulusid, ei oleks ekspertidega seotud kulude osas, mis peaksid Iirimaa valitsuse käsituse kohaselt olema samuti

17 – Vt nt prantsuskeelses versioonis „frais" või „remboursement de taxes ou de frais"; hispaaniakeelses versioonis „gastos" või „abono de tasas o gastos"; ingliskeelses versioonis „costs" või „reimbursement of taxes and costs"; rootsikeelses versioonis „kostnader" või „avgifter och kostnader"; itaaliakeelses versioonis „spese" või „rimborso di tasse o spese."

mitteinstitutsionaalsed kulud, vaja sätestada artikli 18 lõikes 2 sellest põhimõttest erandit. Need kulud ei kuuluks pigem algusest peale määruse artikli 18 lõikes 1 nimetatud kulude hulka.

55. Artikli 18 lõike 1 kohase kulude mõiste laia tähendust toetavad ka määruse mõte ja eesmärk, andes aluse järelduseks, et mõiste hõlmab ka tunnistajatele makstavaid hüvitisi.

56. Vastavalt määruse põhjendustele [18] on määruse nr 1206/2001 eesmärk koguda tõendeid piiriüleselt lihtsalt, tõhusalt ja kiiresti. Tõendite kogumine teises liikmesriigis ei tohi põhjustada viivitusi siseriiklikes menetlustes, mistõttu kehtestati määrusega nr 1206/2001 selles valdkonnas tekkida võivate takistuste kõrvaldamiseks kõikidele liikmesriikidele siduv kord. [19]

18 – Vt nt määruse põhjendused 1, 2, 8, 10 ja 11.

19 – Välja arvatud Taani, vt määruse artikli 1 lõige 3.

57. Tunnistajatele makstavate hüvitiste katteks ettemaksu ja tunnistajatele makstud hüvitiste tasumise kohustused raskendavad ja aeglustavad tunnistajate piiriülest ülekuulamist. Teiselt poolt kujutavad need endast ka rahalist koormust taotluse saanud liikmesriigile. Seejuures tuleb siiski pidada silmas – ja sellele juhtis tähelepanu ka Soome valitsus – et iga liikmesriik võib olla nii taotluse saanud kui ka taotlev liikmesriik, nii et tekkivad kulud lõppkokkuvõttes tasakaalustuvad. Loomulikult ei ole tegemist summade poolest täpse tasaarveldusega. Seda ei ole aga üldse soovitudki, direktiivi eesmärke silmas pidades arvestati pigem sellega, et tekkida võib rahaline tasakaalustamatus. Ülemäärase kahju vältimiseks nähti seepärast hüvitamine sõnaselgelt ette eriti suurte kulude, näiteks ekspertide ja tõlkidega seotud kulude puhul.

58. Eelotsusetaotluse esitanud kohtu hüvitamiskohustus võib seega esineda vaid siis, kui kohaldamisele kuulub üks määruse nr 1206/2001 artikli 18 lõikes 2 sätestatud eranditest.

59. Nimetatud säte näeb ette ekspertide ja tõlkidega seotud kulude ning artikli 10 lõigete 3 ja 4 kohaldamisel tekkinud kulude hüvitamise. Artikli 10 lõiked 3 ja 4 käsitlevad esmalt juhtumit, mil taotleva kohtu avalduse alusel rahuldatakse taotlus teatavas erimenetluses, lõige 4 reguleerib tõendite kogumist

sidetehnoloogiat kasutades. Tunnistajatele makstavaid hüvitisi ei ole selles nimetatud. Tunnistajale makstava hüvitise tasumise kohustus oleks seega määrusega kooskõlas vaid siis, kui tasumise kohustuse puudumisest tehtavate erandite loetelu lõikes 2 oleks üksnes näitlik. Selle vastu räägivad määruse mõte ja eesmärk. Määrus peab lihtsustama ja kiirendama tõendite piiriülest kogumist. Seetõttu tuleb lõikes 2 sätestatud erandid kvalifitseerida ammendavateks.

60. Lõpuks toetavad ka määrust ettevalmistavad materjalid seisukohta, et tunnistajatele makstavate hüvitiste tasumise kohustus puudub. Vastavalt määruse nr 1206/2001 põhjendusele 6 ja artikli 21 lõikele 1 asendab nimetatud määrus 18. märtsi 1970. aasta tsiviil- ja kaubandusasjades välisriigis tõendite kogumise Haagi konventsiooni, mistõttu võib tõlgendamisel kasutada ka 1970. aasta Haagi konventsiooni asjakohaseid sätteid.

61. Määruse artikkel 18 vastab sisuliselt 1970. aasta Haagi konventsiooni artiklile 14. Selle artikli lõige l sätestab, et õigusabitaotluse täitmisega seotud makse või kulusid ei hüvitata. 1970. aasta Haagi konventsiooni artikli 14 lõige 2 annab taotluse saanud riigile üksnes õiguse nõuda taotlevalt riigilt ekspertidele ja tõlkidele makstud tasu hüvitamist ning taotleva riigi avalduse alusel artikli 9 lõike 2 kohaselt teatava erimenetluse kasutamisest tekkivate kulude hüvitamist.[20] 1. märtsi 1954. aasta Haagi konventsioonis tsiviilkohtumenetluse kohta oli veel sõnaselgelt ette nähtud[21], et tunnistajatele makstavad hüvitised tuleb põhimõtteliselt tasuda. 1970. aasta Haagi konventsiooni seletuskirjast ilmneb, et kulude hüvitamise juhtusid on 1954. aasta konventsiooniga võrreldes teadlikult vähendatud, mistõttu tunnistajatega seotud kulude hüvitamine – pidades silmas ka seda, et need summad on üldjuhul väikesed – jäeti teadlikult välja.[22] 1970. aasta Haagi konventsiooni artiklisse 26 võeti üle üksnes põhiseaduse reservatsioon, mille kohaselt võib konventsiooni osalisriik üksnes oma põhiseadusele

20 – Peale selle näeb artikli 14 lõige 3 ette veel ühe kulude kandmise juhtumi. Selle kohaselt võib asutus juhul, kui ta ei saa õigusabitaotlust ise täita, määrata pärast taotluse esitanud asutuselt nõusoleku saamist selleks sobiva isiku. Nõusolekut taotledes teeb õigusabitaotluse saanud asutus teatavaks sellisest täitmisest tulenevad ligikaudsed kulud. Nõusoleku andmisega kohustub taotlev asutus tekkivad kulud hüvitama.

21 – Vt tsiviilkohtumenetluse 1. märtsi 1954. aasta Haagi konventsiooni artikkel 16: „Taotluse rahuldamine ei too kaasa maksude või kulude tasumise nõuet. Taotluse esitanud riigil on teistsugust kokkulepet arvesse võttes siiski õigus nõuda taotlevalt riigilt tunnistajatele või ekspertidele makstud tasu ja nende kulude hüvitamist, mis on tekkinud seetõttu, et tunnistajate kohtusse ilmumata jäämise tõttu oli vajalik kohtuametniku kaasamine või et menetlus toimus artikli 14 lõike 2 kohaselt".

22 – Vt Philip W. Amram, Explanatory Report on the 1970 Hague Evidence Convention, punkt J, kättesaadav veebilehel: http://hcch.e-vision.nl/upload/expl20e/pdf.

tuginedes nõuda, et taotluse esitanud riik hüvitab ka kulud, mis tekkisid taotluse täitmisel üle kuulatud isikule hüvitise maksmisest.

62. Asjaolu, et määrus 1206/2001 on üle võtnud 1970. aasta Haagi konventsiooni artikli 14 sõnastuse, jättes siiski üle võtmata 1970. aasta Haagi konventsiooni artiklis 26 sätestatud põhiseadusliku erandi, räägib selle poolt, et tunnistajatele makstud hüvitised ei peaks põhimõtteliselt hüvitamisele kuuluma. Seega ei tule tunnistajatele makstud hüvitisi määruse nr 1206/2001 artikli 18 lõike 1 kohaselt põhimõtteliselt tasuda.

63. Eelotsusetaotluse esitanud kohtu eelotsuse küsimuse viimasel aspektil, kas taotluse saanud kohus peab maksma hüvitise lõpuks oma rahalistest vahenditest, ei ole eelotsuse küsimusele vastamisel mingit tähtsust. Artikli 10 lõike 2 kohaselt rahuldatakse taotlus vastavalt liikmesriikide õigusaktidele. Liikmesriikide õigus reguleerib ka küsimust, kuidas ja kes maksab tunnistajatele hüvitist. Kuna kõnealune küsimus kujutab endast üksnes eelotsuse küsimuse kahe esimese osa kokkuvõtet, ei pea Euroopa Kohus sellele eraldi vastama.

V. Ettepanek

64. Eeltoodule tuginedes teen ettepaneku vastata Sąd Rejonowy eelotsuse küsimusele järgmiselt:

Nõukogu 28. mai 2001. aasta määruse (EÜ) nr 1206/2001 liikmesriikide kohtute vahelise koostöö kohta tõendite kogumisel tsiviil- ja kaubandusasjades artiklit 14 ja artiklit 18 tuleb tõlgendada nii, et taotlev kohus ei ole kohustatud tasuma taotluse esitanud kohtule ettemaksu tunnistajale makstava hüvitise katteks ega tasuma üle kuulatud tunnistajale hüvitisena makstud summat tagantjärele.